

SAYIŞTAY VE SAYDAMLIK

*Prof. Dr. Bedii Feyzioğlu**

Bir Ülkede Devlet Yönetiminin saydam olarak yürütülmesini sağlayan başlıca öge güvenilir bir denetimdir. Denetimin saydamlığı ise, ona inanç ve güvenin eksiksiz olmasına bağlıdır. Böyle bir inanç ve güven ancak üst düzey bir Anayasal kuruluşla elde edilebilir.

İşte günümüzde Sayıştay, Demokratik, parlamenter bir Hukuk Devletinde, saydam bir denetim sağlayan Anayasal Müesseselerin başında gelenlerdendir.

Ülkemizde ilk olarak 134 yıl önce kurulmuş olan Sayıştaya, Cumhuriyet döneminde, 1924 Anayasasının 100 üncü maddesinde (Maliye İşleri başlığı altında) 1961 Anayasasının "İktisadi ve Mali hükümler başlığında 127 nci maddesinde" yer verilmiştir. Ancak 1982 Anayasası ile (160 ıncı maddede) Sayıştay Yargı Bölümünde yer almıştır.

Vakıa, 1982 Anayasasında da, Sayıştay Yüksek Mahkemeler arasında gösterilmemiş olmakla beraber, ifa ettiği hizmetin mahiyeti ve çalışma usulündeki yakınlık nedeni ile Yargı Bölümü içerisinde muhafaza edilmiştir.

Daha önceleri, Sayıştayın kesin kararlarına karşı, Danıştay'da temyiz müracaatı yapılabilirken bu yol kapatılmış ve Sayıştay Daire kararlarının temyiz safhasının da kendi Temyiz Genel Kurulunda halledilmesi usulüne yer verilmiştir.

Sadece "Vergi ve benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasında bir uyumsuzluk hasıl olursa Danıştay kararlarının esas alınacağı" kabul olunmuştur.

Anayasal durumu böyle olan Sayıştay günümüzde Demokratik, parlamenter sistemlerin saydam bir teminatıdır.

Şöyle ki, Parlementer sistemde, teşrii organ, halk adına, icra organı üzerindeki müessiriyetini ve denetimini, ancak Bütçe müessesesi ile sağlamaktadır. Bütçenin parlamenter denetiminde ise, sadece Hükümetin Bütçe tasarısının Mecliste görüşülüp onanması ile yetinilemez. Zira, Bütçe nihayet bir tahminler ve tasavvurlar belgesidir. Hükümetin bütçe ile aldığı harcama yetkilerini (ödenekleri) nasıl kullandığı, yine bütçe ile tahsil edeceğini öngördüğü vergi v.s. gelirlerde ne miktara ulaşabildiği, bütçe kanununun kabulü sırasında tahmin ettiği açığın gerçekte ne kadara çıktığı ancak bütçe uygulaması sonunda kesin hesaplara erişildiği zaman belli olacaktır.

Bütçe kesin hesabı olarak belirlenen sonuçların doğru ve güvenilir olup olmadığı ise, Bütçe hesaplarının icra kuvvetinden bağımsız ve doğru-

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

dan parlamentoya bağı bir Yüksek Kontrol organı marifetiyle denetlenmesi sayesinde inandırıcı olabilecektir.

İşte Sayıştay, gerek bizde, gerek bu müesseseye yer veren tüm Parla-
menter Ülkelerde bu fonksiyonu yerine getirmektedir. Anglo-Sakson mem-
leketlerinde ise Sayıştayın yerini Yüksek Kontrol Ofisleri almaktadır.

Herhal ve kârda, Parlamentolar, ancak Sayıştay veya Kontrol Ofisi gi-
bi bir bağımsız müesseseye dayanarak, Millet adına, Milli Hakimiyetin asıl
tecellisi olan "Bütçe Hakkını" layıkı - vechile kullanabilmektedirler.

Türkiyede de, Anayasa ve Kanunlar açısından durum böyle olmakla
beraber, Uygulamada durum nasıldır?

1982 Anayasasının 160 ıncı maddesi, bir mali yılın bütçe kesin hesap-
larının 7 ay zarfında Sayıştaya sunulmasını ve Sayıştayın 75 gün içinde Ge-
nel Uygunluk Bildirimini hazırlayarak, Yeni Mali yıl Bütçe tasarısı B.M.
Meclisine sunulduğu gün, bu bildirim Meclise takdimini öngörmekle, çok
uygun bir sistem ihdas etmiş bulunması dahi meseleyi halletmeğe kafi gel-
memiştir.

Meclis Bütçe Komisyonu, Yeni Mali Yıl Bütçe tasarısını görüşürken,
cari yıldan bir önceki Bütçenin uygulanma sonuçlarını, yani Kesin Hesap ta-
sarısını ele almak ve Bütçede öngörülen rakamları, kesinleşmiş olanlarla
mukayeseli bir şekilde incelemek imkanına kavuşmuştur.

Buna rağmen 15 seneden beri bu imkânı hakkı ile uygulayan bir Bütçe
Komisyonunu veya onun birkaç üyesini görmek bahtıyarlığına erişileme-
miştir.

Yeni Bütçe Tasarısını inceleyen Bütçe Komisyonu üyelerinin bir ev-
velki Bütçeye ait Kesin Hesapların da kendilerine sunulduğunun farkına bi-
le varmadıklarını öğrenmek, doğrusu çok acıdır.

Bu itibarla, yıllarca yazıp uğraşarak, Anayasada ideal bir sisteme ula-
şıldığına sevinirken, uygulamada böyle bir durumla karşılaşınca, yeni hal
tarzları arayıp bulmak gereğini hissetmeğe başladık.

Bütçe Komisyonu üyelerinin hem yeni bütçe tasarısını incelemek,
hem bir önceki Mali Yılın Kesin Hesabını dikkate almak, alışkanlığına bir
türlü erişemedikleri belli olmuştur. Bu itibarla sistemde yeni bir değişiklik
önermek gerekmektedir.

Değişikliği, evvela, Bütçe tasarısı ile Kesin Hesap kanunu tasarısını
inceleyecek Komisyonları ayırmak gereğinde duyuyoruz.

Bir bakıma, B.M.M. eski İctüzüğündeki Sayıştay Komisyonu yerine
Bir Kesin Hesap Komisyonu kurulması gerekecektir. İngiltere'deki "Public
Accounts Committee" Kamu Hesapları Komitesinde olduğu gibi, bu Komis-
yonun başkanının Ana Muhalefet'ten seçilmesi icabedecektir.

İngiltere'de ya eski Maliye Bakanının veya Muhalefetin Gölge kabinesinde Maliye Bakanı rolündeki Millet Vekilinin bu komisyona başkan yapılması, gelenek halindedir.

Bizde de, Bütçe uygulaması sonuçlarının, Muhalefetin başkanlığındaki bir Komisyonda incelenmesi, herhalde Bütçe Komisyonunda hiç itibara alınmamasından çok daha faydalı olacaktır.

Ancak bu sayededir ki, Sayıştayın, Sayman Hesaplarını muhakeme edip, Bakan Gider Kesin Hesapları ve Hazine Genel Hesabı ile karşılaştırarak, uzun ve derinliğine yaptığı inceleme sonucunda tanzim ve B.M.M. ne takdim ettiği Genel Uygunluk Bildiriminin, Parlamenter Denetimin saydam, gerçek ve müessir bir dayanağı olmasının başarısı sağlanmış olacaktır.